

Taha Džabir el-Alvani, *Reviving the Balance: The Authority of the Qur'an and the Status of the Sunnah*. Herndon: Internacionalni institut za islamsku misao, 1438/2017. Str. 210. ISBN 978-1565646902.

U recentnije doprinose hadiskoj nauci može se ubrojiti sljedeće: osavremenjena djela iz hadiske nauke pisana jezikom prilagođenim novijem dobu kako bi se olakšalo izučavanje hadisa, izdavanje djela koja su sačuvana samo u rukopisima i njihova stručna obrada, digitalizacija hadiske građe i softverski programi namijenjeni (i) za pretraživanje hadisa i hadiske literature, tematske studije koje elaboriraju različite aspekte hadiske nauke, indeksi hadisa te konferencije i simpoziji na lokalnom, regionalnom i planetarnom nivou koji su posvećeni sunnetu ili su u vezi s njim. Pored toga, i pokušaj zasnivanja hermeneutike hadisa, kao hadiske discipline koja se bavi metodologijom interpretacije/izvođenja značenja hadisa i njene sistematičnije primjene na konkretne hadise spada u doprinose koje su (hadiski) učenjaci dali u recentnije doba. Sržni aspekt djela iz ove discipline jesu metodološka pravila u tumačenju hadisa. U literaturi se za ova metodološka pravila upotrebljavaju izrazi kao što su metodološki regulatori (*ed-davabit el-menhedžijje*), načela (*el-mebadi*), smjernice (*el-mealim*), pravila (*el-kavaid*) i teorijska pravila ili osnove (*muntalakat nazarijje*). Svi ovi doprinosi značajno su olakšali pristup različitim aspektima hadiske nauke. Na hiljade djela učinili su dostupnim čitalačkoj publici i iscrpno i savremenim jezikom i metodologijom obradili brojne teme.

Djelo Taha Džabira el-Alvanija pod naslovom *Iškalijje et-teamul mea es-sunne en-nebevijje* (dosl. Pitanje recepcije Vjerovjesničkog sunneta) bavi se upravo metodološkim aspektom poimanja sunneta. Izdavač ovog djela je Internacionalni institut za islamski misao sa sjedištem u Herndonu, Virdžinija, SAD. Izdato je 1435/2014. i sadrži 421 stranicu. Premda se autor u njemu dotakao još nekih metodoloških determinanti i regulatornih principa koje ćemo naznačiti u nastavku, najveći dio posvetio je metodološkom zasnivanju suodnosa Kur'ana i sunneta. Otuda je naslov ovog djela na engleskom jeziku: *Reviving the Balance: The Authority of the Qur'an and the Status of the Sunnah* (dosl. Revitalizacija balansa: Autoritet Kur'ana i status sunneta). Potonje djelo na engleskom jeziku (s

arapskog prevela: Nancy Roberts. Herndon i London: Internacionalni institut za islamsku misao, 1438/2017. Str. 210), ustvari je prijevod skraćene verzije ovog djela na arapskom jeziku (Herndon: Internacionalni institut za islamsku misao, 1437/2016. Str. 243), koja je po svom obimu znatno kraća te sadrži puno manje citata i fusnota u odnosu na integralnu verziju ovog djela. Napokon, prijevod ovog djela s engleskog na bosanski jezik u izdanju Centra za napredne studije, koji je pripremila malenkost autora ovih redaka pod naslovom: *Kako razumijevati sunnet: autoritet Kur'ana i status sunneta*, u fazi je pripreme.

Djelo je podijeljeno na šest poglavlja. U prvom poglavlju, pod naslovom „Vjerovjesništvo i dužnosti vjerovjesnika“, autor definira pojmove *resul* – poslanik i *nebijj* – vjerovjesnik, pravi distinkciju između njih te navodi dužnosti vjerovjesnika općenito i Muhammeda, a. s., posebno, shodno onome što Kur'an o tome kaže. Razlog zbog kojeg je autor ovim poglavljem započeo svoju knjigu svakako je u vezi s glavnim ciljem ovog djela, a to je metodološki utemeljiti Poslanikov, s. a. v. s., sunnet isključivo kao pojašnjenje i idealnu primjenu Kur'ana. Naime, kao što el-'Alvani na nemalo mjesta u ovom djelu ističe, Poslanikova, s. a. v. s., misija oličena je u različitim dimenzijama njegovog dostavljanja Kur'ana ljudima, koje uključuju njegovo čitanje, prenošenje, pojašnjavanje i slijeđenje te afirmiranje njegovog prvenstva nad prethodnim objavama (*el-bejmene*). Ovo poglavlje analizira i značenje riječi ajet i mu'džiza, razlike između ajeta, kao izvornog pojma kojim se označava ono što je kasnije postalo poznato kao mudžiza, i mudžize, zatim različita značenja koja riječ ajet ima te specifične karakteristike Kur'ana kao ajeta datog Muhammedu, a. s., i njegovom ummetu.

U drugom poglavlju, koje je naslovio „Sunnet između pojma i tehničkog termina“, autor se bavi jezičkim i terminološkim značenjem sunneta, kao i još nekih sunnetu srodnih pojmova. Pored toga, on razmatra značenje ove riječi u Kur'anu, hadisima te iskazima ashaba i tabiina. el-Alvani sunnet razumijeva kao koncept/pojam (*mefhum*), a ne kao tehnički termin (*mustalah*), što ima implikacije na njegovo razumijevanje sunneta, budući da pojam asocira na značenje koje je rastegljivo i fleksibilno, za razliku od tehničkog termina, koji ima fiksirano i uokvireno značenje. Prema njegovom mišljenju, sunnet je opći/nadređeni pojam pod koji potpada mnoštvo pojmova koji su mu podređeni. Analizirajući značenje riječi sunnet u Kur'anu, hadisima, jeziku te iskazima ashaba i tabiina, el-Alvani dolazi do zaključka da sunnet označava prirodne i društvene zakone (Kur'an), običaj, prirodu/karakter nečega, način/metodu/put, kontinuitet i kontinuiranu praksu, bilo da je ona pozitivna ili negativna, i bez obzira da li se temelji na Kur'anu, Poslanikovoj, s. a. v. s., uzornoj praksi ili naslijeđenoj tradiciji (hadisi, jezik i iskazi ashaba i tabiina), te da u kontekstu govora o Poslaniku, s. a. v. s., označava „Vjerovjesnikovu, s. a. v. s., [idealnu] primjenu Veličanstvenog Kur'ana u konkretnoj stvarnosti, tj. Kur'an utjelovljen u formi čovjeka“ (str. 131).

S druge strane, definicije sunneta date u specijalističkim islamskim naukama koje odražavaju spoznajni referentni okvir koji je karakterističan za njih, shodno mišljenju autora, reducirale su i zamaglile njegovo značenje te, posljedično tome, doprinijele iskrivljenom poimanju suodnosa Kur'ana i sunneta. Najvažnija posljedica terminološkog fiksiranja pojma sunnet unutar specijalističkih islamskih nauka u kontekstu govora o suodnosu Kur'ana i sunneta bila je „ideja o dvodijelnom zakonodavstvu“ (*fikre es-sunaijje et-tešri'ijje*), ideja kojoj se autor žestoko protiviti.

U trećem poglavlju on nastavlja razvijati i argumentirati svoju teoriju o sunnetu kao primjeni Kur'ana, o čemu zorno svjedoči naslov ovog poglavlja: „Kur'an kao primarni/centralni izvor i sunnet kao praktično pojašnjenje“. Ovo poglavlje ključno je za razumijevanje el-Alvanijeve recepcije sunneta i njegovog kritičkog pristupa onome što smatra naslijeđenim metodološkim pogreškama koje se tiču suodnosa Kur'ana i sunneta. On rezolutno tvrdi „da je ono što se naziva sunnetom Allahovog Poslanika, s. a. v. s., ustvari, izraz kojim se upućuje na Vjerovjesnikovo, s. a. v. s., slijeđenje Kur'ana, životni stil koji je u skladu s Kur'anom, pojašnjenje Kur'ana i njegovu primjenu“ (str. 136).

Ovo poglavlje el-Alvani započinje analizom značenje riječi *vahj* (objava), naglašavajući da to čini kako bi bacio dodatno svjetlo na suodnos Kur'ana i sunneta. U ovom dijelu poglavlja on obrazlaže svoj stav da ne smatra prikladnim nazivati sunnet objavom, budući da takvo označavanje ne uzima u obzir sve specifičnosti i odlike koje Kur'an ima u odnosu na sunnet/hadis. Kako bi objasnio „da se sunnet kreće u njegovoj orbiti [orbiti Kur'ana]“ (*daire fi felekihi ve medarihi*) (str. 130), el-Alvani napominje da sunnet svoju autoritativnost crpi iz Kur'ana, da mnogi aspekti sunneta nisu zakonodavni te da Kur'an ponekad korigira Poslanika, s. a. v. s., i usmjerava ga na način na koji treba primjenjivati Kur'an. Tumačeći ajet: *On ne govori po hiru svome – to je samo Objava koja mu se obznanjuje* (53:3–4), el-Alvani kaže da se Objava u njemu zasigurno ne odnosi na sunnet, budući da (jezički) kontekst jasno i nedovosmisleno upućuje na to da se Allah ne obraća vjernicima kako bi im stavio u obavezu da se pokoravaju svemu što Poslanik, s. a. v. s., kaže, već onima koji ga smatraju lašcem. Naravno, sve ovo ne znači da autor sunnet smatra neautoritativnim. Naprotiv, on ističe da sam Kur'an potvrđuje autoritativnost sunneta, te da to što je Kur'an u nekoliko navrata korigirao Poslanika, s. a. v. s., dodatno afirmira tu autoritativnost.

„Teoriju tumačenja/pojašnjavanja“ (*nezarijje el-bejan*) el-Alvani gradi na temelju jezičkog značenja riječi *el-bejan* – ‘pojašnjenje, tumačenje’. On se kritički osvrće na tvrdnje učenjaka da Kur'an potrebuje pojašnjenje, te drži da svaki aspekt sunneta ima svoju osnovu u Kur'anu i da je kur'ansko pojašnjenje najviši stepen tumačenja. Tvrdnja da Kur'an potrebuje pojašnjenje, kao i nedovoljno metodološki i na sistematičan način razvijene tvrdnje da ono što pojašnjava /

sunnet ne može oponirati onome što pojašnjava / Kur'anu, da sunnet svoju autoritativnost izvodi iz Kur'ana i tome slično, po mišljenju autora, jesu razlozi zbog kojih nisu prevaziđeni brojni problematični stavovi koji su imali utjecaja na stvaranje konfuzne recepcije relacije između Kur'ana i sunneta.

Pozivajući se na eš-Šafijija, es-Serahsija, eš-Šatibija i još neke autoritete, el-Alvani rezolutno tvrdi da se sunnet mora sagledavati u svjetlu Kur'ana (*'arḍu s-sunnati 'alā l-Qur'ān*), te da Kur'an ima prvenstvo i arbitrarnu ulogu u odnosu na sunnet, kao što ima istu ulogu u odnosu na naslijeđe prijašnjih vjerovjesnika. Ovo poglavlje autor završava navodeći metodološke probleme u poimanju sunneta, opet, u svjetlu njegovog suodnosa s Kur'anom. Simbiotski i komplementaran odnos Kur'ana i sunneta autor razvija između dvaju pristupa: a) onog koji sunnet sagledava neovisno o Kur'anu i b) i onog koji sunnetu odriče autoritativnost. U kontekstu govora o prvom pristupu, neke od tvrdnji koje autor smatra nespretnim i neutemeljenim jesu: a) sunnet može derogirati Kur'an; b) Kur'an više potrebuje sunnet nego što sunnet potrebuje Kur'an, c) sunnet ima prvenstvo u odnosu na Kur'an, d) cjelokupan sunnet je normativan, e) kur'anski ajeti su konačni, dok su situacije s kojima se ljudi mogu suočiti beskonačne i f) Kur'an svoju kategoričku izvjesnost crpi iz mnoštva predajnih puteva kojima je prenesen.

Četvrto poglavlje, koje nosi naslov „Rastuća uloga prenošenja: historijski prikaz“, pruža historijski pregled recepcije sunneta i njegovog suodnosa s Kur'anom. Autor govori o četiri generacije muslimana: generaciji koja je svjedočila objavi Kur'ana, generaciji transmisije hadisa, generaciji fikha i generaciji taklida/slijepog slijedenja. U vrijeme prve generacije pitanje odnosa između Kur'ana i sunneta nije se ni problematiziralo. U ovoj fazi sunnet nije bio neovisan izvor zakonodavstva, a ashabi su autentičnost hadisa određivali uspoređujući ga s Kur'anom i pravili razliku između Poslanikovih, s. a. v. s., djela koja su normativna i onih koja nisu normativna. Autor u ovom poglavlju obrazlaže svoju tezu da je negativan ishod sabiranja hadisa bio upravo ono čega se generacija koja je svjedočila objavi Kur'ana pribojavala, a to je da su ljudi postali zaokupirani predanjima i da su, posljedično tome, zapostavili Kur'an, tako da je Kur'an kod nekih učenjaka praktično postao samo podržavajući dokaz, da bi u kasnijim fazama i sâm sunnet bio zapostavljen i sveden na podržavajući dokaz pravničkim mišljenjima.

Peto poglavlje, koje je autor naslovio „Historijski kontekst organiziranog bilježenja i sabiranja hadisa“, usredređuje se na razvoj i okolnosti koje su pratile bilježenje hadisa. U ovom poglavlju naznačava se utjecaj jevrejske kulture, koji se ogleda i u raširenosti israilijata – predanja iz jevrejske tradicije među muslimanima. Pored toga, potcrtava se da su prve generacije muslimana bile protiv pretjeranog bilježenja hadisa, što se obrazlaže prvenstveno strahom da se ne zapostavi Kur'an. Projekt sistematskog bilježenja hadisa koji je započeo krajem prvog i početkom

drugog stoljeća, prema autoru, polučio je i neke rezultate koji su bili u koliziji s namjerom koja je stajala u pozadini tog projekta. Naime, ovaj projekt doprinio je marginalizaciji Kur'ana i, umjesto da sabiranje hadisa ujedini muslimane i njihova razilaženja svede na minimum, što je bio njegov prvobitni cilj, ono je dodatno produbilo tenzije i razilaženja u redovima muslimana. U ovom poglavlju el-Alvani analizira Malikov „el-Muvetta“ i el-Buharejev „es-Sahih“ kao dvije hadiske zbirke koje su paradigma pristupa usmjerenog na sadržaj hadisa i njihovo razumijevanje. Zato će on kazati da je Malikov „el-Muvetta“, „djelo o razumijevanju sunneta“ (*kitab fifikh es-sunne*) (str. 268), te se pozvati na dobro poznatu maksimu u hadiskoj nauci prema kojoj je „el-Buharijevo razumijevanje dato u naslovima potpoglavlja njegove hadiske zbirke“ (*fikh el-Buhari fi teradžimih*) (str. 274).

U posljednjem i najobimnijem poglavlju djela, koje nosi naslov „Autoritet hadisa“, el-Alvani govori o autoritativnosti sunneta kao takvog i autoritativnosti predanja koja govore o sunnetu, odnosno hadisa. Kada je u pitanju autoritativnost Poslaničke prakse, autor rezolutno zagovara tu autoritativnost, tvrdeći da postoji nepodijeljeno mišljenje među učenjacima o tome, ali ističe i da nije isti slučaj s autoritativnošću i normativnošću svih hadisa. Naime, el-Alvani potcrtava da je autentičnost (nekih) hadisa bilo kontroverzno pitanje i navodi određene razlike među učenjacima o tom pitanju.

Neki od najvažnijih zaključaka i stavova koje el-Alvani u ovom poglavlju iznosi jesu: a) postoje značajne razlike u terminološkim određenjima osnovnih pojmova hadiske nauke; b) većina hadisa nema kategoričku, već spekulativnu vjerodostojnost; c) razlika između hadiskih učenjaka prvih i učenjaka kasnijih generacija (učenjaka koji su živjeli nakon el-Hatiba el-Bagdadija, u. 463. po H.) ogleda se u tome što su učenjaci prvih generacija vjerodostojnost svakog hadisa razmatrali zasebno, uzimajući u obzir indicije koje su vezane za njega i koje su jedinstvene, dok su učenjaci kasnijih generacija vjerodostojnost hadisa određivali na temelju općih pravila i kriterija, čemu je doprinijelo i usvajanje metodologije usulista koja je bila prožeta utjecajem aristotelijanske logike i filozofije; d) metodologija utvrđivanja autentičnosti hadisa i ocjene prenosilaca spada u domen idžtihada i ovisi o perspektivi kritičara, što je i razlog zbog kojeg postoje razlike u ocjeni stepena autentičnosti hadisa i ocjeni prenosilaca; e) postoji nasušna potreba za analizom sadržaja/metna hadisa kao i za tim da se ona primjenjuje na sistematičniji način, budući da analiza niza prenosilaca/seneda, zbog svojih nedostataka (prenošenje po smislu, potencijalno „obmanjivanje“, mezhepska pristrasnost, provinacijalizam izražen u ocjeni prenosilaca, slijepo slijedenje prilikom ocjene prenosilaca...) ne garantira uvijek ispravnu i objektivnu ocjenu autentičnosti hadisa. Potonji zahtjev je, svakako, u vezi s temeljnim zahtjevom djela da se sadržaju hadisa treba pristupiti u svjetlu njegove usporedbe sa sadržajem Kur'ana.

Nakon ovog kratkog prikaza poglavlja možemo zaključiti da el-Alvani zagovara pravljenje jasne distinkcije između Kur'ana i sunneta te određenje sunneta isključivo kao pojašnjenja Kur'ana, kako na teorijskoj, tako i na praktičnoj ravni. Definicije pojmova i njihovu kritiku, historijsku perspektivu i distinkciju između autoritativnosti sunneta (kao normativnog aspekta Poslanikovog, s. a. v. s., života) i hadisa (kao predanja o svim aspektima Poslanikovog, s. a. v. s., života) autor navodi s ciljem da baci svjetlo na pitanje suodnosa Kur'ana i sunneta te na metodološke pretpostavke i greške koje su u osnovi recepcije tog suodnosa.

Metodološko zasnivanje simbiotske veze između Kur'ana i sunneta te ovisnosti sunneta o Kur'anu jeste metodološka determinanta koja se na sistematičniji i dosljedniji način treba afirmirati i konceptualizirati u metodologiji islamskih nauka – temeljna je poruka el-Alvanijevog djela. Njegova kritika brojnih tvrdnji, poput one da sunnet može derogirati Kur'an, i pristupa koji u ovoj ili onoj formi izjedančavaju status Kur'ana i status sunneta jeste umjesna i suštinski važna za što ispravniju interpretaciju konstitutivne tradicije i njeno što valjanije življenje.

Smatramo da bi djelo imalo veću naučnu vrijednost da je autor jedno poglavlje posvetio praktičnim implikacijama pristupa i metodoloških grešaka na koje se kritički osvrće, i to kroz prizmu utvrđivanja autentičnosti hadisa i njihovog tumačenja – dvaju temeljnih aspekata hadiske nauke. Naime, autor ne spominje nijedan primjer hadisa koji je negativno ocijenjen ili pogrešno protumačen zbog metodologije koja stoji u pozadini takve ocjene, odnosno tumačenja. Usto, neke od tvrdnji koje on iznosi, blago rečeno, nedorečene su i nedovoljno obrazložene. On se, naprimjer, kritički osvrće na „metodologiju niza prenosilaca“, pod tim podrazumijevajući metodologiju utvrđivanja autentičnosti hadisa koja se usredsređuje na niz prenosilaca i ne posvećuje dovoljno pažnje analizi teksta/sadržaja hadisa, pa na jednom mjestu kaže: „Da su hadiski učenjaci primjenjivali metodologiju brojnih muslimanskih pravnika, oni bi prvo proučili sened hadisa i utvrdili da li je on autentičan, a zatim bi pristupili kritici njegovog teksta u skladu s metodologijom kritike teksta i njenim kriterijima, analizirajući tekst hadisa i valorizirajući ga shodno kriterijima koji proizlaze iz vrhovnih vrijednosti: Allahove jedinosti (*et-tevhid*), pročišćenja duše (*et-tezkije*) i civilizacijskog razvoja (*el-umran*). Na ovaj način dvije metodologije bile bi komplementarne i razvijale bi se uporedo“ (str. 183). Analizirati primjenu kritike metna kod hadiskih učenjaka, a ne dovesti je u kontekst intelektualnog sukoba između hadiskih učenjaka i mutezilija i ne spomenuti brojne forme analize i kritike sadržaja kod hadiskih učenjaka u svim epohama razvoja hadiske kritike, ne odražava objektivni i naučno utemeljen pristup. Isto bi se moglo kazati i za el-Alvanijevo objašnjenje protivljenja (pretjeranom) bilježenju hadisa koje je bilo svojstveno nekim učenjacima prvih generacija. Naime, objašnjenje takvog fenomena nepotpuno je ukoliko se

ne uzme u obzir društveno-kulturni ambijent u kojem se bilježenje hadisa odvijalo, tj. ukoliko se ne uzmu u obzir faktori kao što su kulturno preferiranje usmenog prenošenja, mali broj pismenih ljudi i arapsko pismo, koje je u to vrijeme bilo u svom rudimentarnom obliku i koje je, posljedično tome, bilo podložno različitim čitanjima i/ili iskrivljavanjima.

Dodajmo još i to da je urađena doktorska disertacija koja je objavljena u formi knjige, a koja kritički analizira ovo djelo pod naslovom „Dirase hadisije tahlilije nakdije li kitab *Iškalije et-teamuli mea es-sunne en-nebevije* li duktur Taha Džabir el-Alvani“ [Analitička i kritička hadiska studija djela: *Pitanje recepcije Vjerovjesničkog sunneta* dr. Taha Džabira el-Alvanija], čiji je autor Ahmed Džemal Ebu Sejf (Aman: Markaz el-imam el-Albani li ed-dirase ve el-buhus, 1439/2018. Str. 313). El-Alvanijevo djelo u prijevodu na bosanski jezik, čije je izdavanje u fazi pripreme, toplo preporučujemo čitalačkoj publici koja je zainteresirana za islamske nauke, a posebno onima u čije uže područje interesovanja spadaju hadis i savremeni trendovi u recepciji Kur’ana i sunneta, u nadi da će se njime okorisiti, ali i da će mu kritički pristupiti.

Fadilj Maljoki